

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Статтю присвячено висвітленню основних психологічних бар'єрів, що виникають під час вивчення англійської мови у студентів немовних спеціальностей та можливим шляхам їх подолання. Представлено основні підходи до визначення психологічних бар'єрів: 1) перешкоди, що заважають оптимальному протіканню процесів адаптації особистості до нових факторів зовнішнього середовища; 2) внутрішня перешкода психологічної природи, яка заважає успішному виконанню певної діяльності. Установлено, що психологічні бар'єри також можуть виникати через негативне ставлення, упередженість або невідповідність інтересів здобувачів освіти до вимог ситуації. Визначено основні компоненти психологічних бар'єрів: переживання, що пов'язані з мотивацією щодо навчальної діяльності; переживання щодо оцінки умов та наслідків досягнення мети навчальної діяльності; емоційні реакції щодо ситуації досягнення мети. Представлено основні психологічні бар'єри, які виникають під час вивчення іноземної мови, (інформаційні, мовні, оцінювальні, міжкультурні). Установлено, що інформаційні бар'єри полягають у неправильному виборі навчального матеріалу та невідповідності рівня мови до рівня володіння мовою здобувачами освіти, нелогічної побудови подання матеріалу або інформаційного перевантаження. Мовний бар'єр виникає внаслідок попереднього негативного досвіду вивчення іноземної мови, коли здобувачі освіти не змогли досягнути поставленої викладачем мети. Оцінювальний бар'єр виникає тоді, коли студент вважає, що викладач необ'єктивно оцінює його знання та занижує оцінку порівняно з одногрупниками. Міжкультурний бар'єр виникає під час спілкування з представниками інших культур. Запропоновано шляхи подолання комунікативних бар'єрів (створення позитивної мотивації до вивчення мови, створення доброзичливої атмосфери на аудиторних заняттях, пояснення критеріїв оцінювання та аналіз помилок студентів, організація зустрічей із носіями мови).

Ключові слова: студенти, англійська мова, психологічні бар'єри, позитивна мотивація, оцінювання.

Постановка проблеми. XXI століття характеризується відкриттям кордонів та інтенсифікацією зв'язків з іншими країнами, саме тому володіння англійською мовою є однією з необхідних умов формування сучасного спеціаліста. Знання іноземної мови дозволяє ознайомлюватися з інноваційними тенденціями, що відбуваються у світі, знаходити необхідну інформацію щодо сфери професійної діяльності, проводити перемовини із зарубіжними партнерами та почувати себе комфортно, знаходячись за кордоном.

Водночас досвід роботи засвідчив, що часто у студентів немовних спеціальностей виникають психологічні бар'єри під час вивчення англійської мови, що значно уповільнює процес навчання та робить його менш ефективним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчив, що до вивчення природи психологічних бар'єрів під час навчання та шляхи їх подолання неодноразово привертала увагу науковців. Так, природу та сутність психологічних бар'єрів розкрито у працях З. Фрейда, К. Юнга, А. Адлера, С. Рубінштейна, О. Леонтева та інших; різновиди

психологічних бар'єрів представлено у працях Л. Божовича, М. Обозова, Б.Паригіна, Т.Яценко; О. Висоцькою висвітлено передумови формування психологічних бар'єрів та шляхи їх подолання; комунікативні бар'єри під час спілкування та шляхи їх подолання проаналізовано М. Козиревим.

Водночас, на наш погляд, у педагогічній літературі ще не достатньо висвітлено ситуації виникнення психологічних бар'єрів під час вивчення англійської мови студентами немовних спеціальностей та шляхи їх подолання, що і є **метою** публікації. Для цього вважаємо за необхідне розв'язати такі **завдання**:

- визначити сутність психологічних бар'єрів;
- представити основні види психологічних бар'єрів, що виникають під час вивчення англійської мови студентами немовних спеціальностей;
- висвітлити власний досвід рішення цієї педагогічної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Вивчення іноземної мови пов'язують не тільки із засвоєнням граматичних конструкцій та лексичних одиниць але й з оволодінням іншомовною компетентністк

та набуттям комунікативних навичок із представниками інших культур. Саме тому для вивчення будь-якої іноземної мови необхідно не тільки запам'ятовувати нові слова та особливості вживання граматики, але й розвивати у здобувачів освіти емоційну стійкість та вміння психологічно залучатися до процесу навчання.

Ефективність такого багатостороннього процесу оволодіння англійською мовою пов'язана з психологічною готовністю студента засвоювати і застосовувати іноземну мову як на аудиторних заняттях, так і у життєвих ситуаціях. Водночас досвід роботи зі студентами немовних спеціальностей засвідчив, що здобувачі освіти досить часто бояться спілкуватися англійською мовою не тільки з іноземцями, але й з одногрупниками та викладачем, що пов'язано з наявністю у них психологічних бар'єрів вивчення іноземної мови.

Зазначимо, що під психологічним бар'єром маються на увазі перешкоди, що заважають оптимальному протіканню процесів адаптації особистості до нових факторів зовнішнього середовища [1, с. 11]. Дещо інше трактування психологічного бар'єру знаходимо в О. Висоцької, яка визначає цей феномен як внутрішню перешкоду психологічної природи, яка заважає успішному виконанню певної діяльності. Психологічні бар'єри також можуть виникати через негативне ставлення, упрежденість або невідповідність інтересів здобувачів освіти до вимог ситуації [2, с. 286].

Науковці зазначають, що більшість студентів немовних спеціальностей під час занять англійською мовою у закладах вищої освіти перебувають у двох різних психологічних станах: нудьги або стурбованості. Стан нудьги притаманний студентам, які не відчують потреби у вивченні іноземної мови, адже вони обрали немовну спеціальність та не розуміють прикладний аспект цієї дисципліни у професійній діяльності. Тривожність, як правило, відчують студенти, які мають бажання вивчити англійську мову, але з тих чи інших причин відчують страх та невпевненість у власних силах [7].

Отже, до основних компонентів психологічних бар'єрів можна віднести:

- переживання, що пов'язані з мотивацією щодо навчальної діяльності;
- переживання щодо оцінки умов та наслідків досягнення мети навчальної діяльності;
- емоційні реакції щодо ситуації досягнення мети [5, с. 63].

На основі педагогічної літератури та власного досвіду викладання можна виділити основні види психологічних бар'єрів, що виникають під час вивчення іноземної мови:

- інформаційні;
- мовні;
- оцінювальні;
- міжкультурні.

Інформаційні бар'єри полягають у неправильному виборі навчального матеріалу та невідповідності рівня мови до рівня володіння мовою здобувачами освіти, нелогічної побудови подання матеріалу або інформаційного перевантаження [4, с. 207].

Досвід роботи засвідчив, що тоді, коли навчальні тексти та граматичні вправи містять у собі великий відсоток незнайомих лексичних одиниць, студенти спочатку втрачають мотивацію до виконання таких вправ, а потім у них виникає внутрішнє протистояння до виконання таких завдань. Для того ж, щоб не допустити таких ситуацій на кафедрі педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця на першому занятті з англійської мови проводяться вступні тести, які дозволяють викладачеві зрозуміти рівень знань студентів та коректно дібрати та за необхідністю адаптувати тексти зі спеціальності. У групах, де рівень володіння мовою у студентів не є високим, перед роботою з текстом зі спеціальності викладач обов'язково проводить ґрунтовну роботу з новими лексичними одиницями. Як правило, спочатку ми всією групою читаємо та перекладаємо нові лексичні одиниці, що сприяє запам'ятовуванню вимови слів та частково запам'ятовуванню лексичних одиниць. Після цього студентам надається час для опрацювання цих лексичних одиниць у парах. Причому, якщо студенти володіють мовою на рівні не нижче, ніж В 1 доцільно дещо ускладнити це завдання. Наприклад, ми просимо студентів пояснити слово англійською мовою так, щоб партнер зрозумів про що йдеться, або скласти невеличку історію з використанням активної лексики. Досвід роботи засвідчив, що такі види діяльності значно полегшують роботу з текстами зі спеціальності та організацію дискусій на професійні тематики. До цього ж це дозволяє студентам вільно почувати себе на аудиторних заняттях та не допускати прояву інформаційних бар'єрів.

Під час вивчення іноземної мови у здобувачів освіти часто спостерігається так званий мовний бар'єр, який заважає особистості використовувати знання мови під час спілкування іноземною мовою. Цей бар'єр виникає унаслідок попереднього негативного досвіду вивчення іноземної мови, коли здобувачі освіти не змогли досягнути поставленої викладачем мети. У закладах вищої освіти найвищий відсоток мовних бар'єрів спостерігається серед студентів першокурсників, які ще не адаптувалися до нових вимог, не почували себе вільно серед одногрупників, відчують страх та недовіру до нового викладача.

Як правило, чинниками мовного бар'єру є небажанням допустити помилки під час мовлення, острах викликати сміх із боку одногрупників, скутість у роботі в парі з більш сильним студентом, невміння застосовувати знання в ситуації реального спілкування [8].

Вирішення такої ситуації вбачається у створенні доброзичливої атмосфери під час заняття та встановленні психологічного контакту між викладачем та студентами. На нашу думку, необхідно переконати студентів у тому, щоб допускати помилки, спілкуючись іноземною мовою. Досвід роботи засвідчив, що моральна підтримка студентів, які допускають помилки у мовленні, сприяє подоланню мовного бар'єру. Ми, звісно, проводимо аналіз помилок, але також наголошуємо на тому, що цього разу усне мовлення було у студента дещо кращим, ніж минулого разу.

Ми погоджуємося з твердженням О. Пасічник, що для подолання мовних бар'єрів необхідно постійно підвищувати мотивацію студентів до вивчення навчальної дисципліни, створювати ситуацію успіху протягом занять, адже вона формує у студентів суб'єктивний стан готовності до вивчення англійської мови, активує внутрішні ресурси, стимулює перехід на якісно новий рівень оволодіння іноземною мовою, попереджує перевтому, тривожність та інші негативні психологічні стани у процесів навчання [6].

Ще одним психологічним бар'єром під час вивчення англійської мови є оцінювальний, коли студент вважає, що викладач не зовсім об'єктивно оцінює його знання та занижує оцінку у порівнянні з одногрупниками [1, с. 11]. Для уникнення цього бар'єру на початку першого заняття кожного семестру ми знайомимо студентів із робочою програмою навчальної дисципліни, окремо роблячи акцент на критеріях оцінювання. Це дозволяє уникнути неприємних ситуацій протягом семестру. Після написання поточних контрольних робіт або усної доповіді студентів обов'язково аналізуються помилки студента, що дозволяє здобувачам освіти переконатися в об'єктивності оцінювання.

Міжкультурний бар'єр, який часто проявляється навіть у студентів із досить високим рівнем знань, також може значно уповільнювати вивчення мови. Він виникає під час спілкування саме з представниками інших культур, особливо тих, у кого англійська мова є рідною. Для подолання цього бар'єру ми один раз на два місяці запрошуємо на аудиторне заняття носіїв мови та організуємо обговорення тем, які є цікавими для студентів. На жаль, організувати такі зустрічі частіше не є можливим через невелику кількість аудиторних занять, що відводиться на вивчення іноземної мови зі студентами немовних спеціальностей. Тому ми радимо здобувачам освіти відвідувати розмовні клуби (*speaking clubs*) з носіями мови та просто незнайомими людьми, що також

сприяє подоланню психологічного бар'єру, що може виникнути під час вивчення іноземної мови.

Висновки і пропозиції. Отже, можна зробити висновок, що завдання викладача полягає не тільки у наданні нових знань студентам, розвитку мовленнєвих знань та умінь, але й у передбаченні можливості виникнення психологічних бар'єрів та своєчасному запобіганню появі. У цьому разі вивчення мови буде більш ефективним та приємним як для здобувачів освіти, так і для викладача.

Список використаної літератури:

1. Авдеєнко І.М. Психологічні бар'єри при вивченні іноземної мови. Мат-ли Х Міжнар. наук.-пр. конф. «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: шляхи інтеграції школи та ВНЗ», 20 квітня 2018, Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. С. 11–12.
2. Висоцька О.Л. Психологічні бар'єри при вивченні іноземних мов: передумови формування та організація подолання. *Іноземна філологія*. 2015. Вип. 128. С. 285–291.
3. Гупал М.О. Комунікативні бар'єри на початковому етапі вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей та шляхи їх подолання. *Зб. наук. пр. «Теоретичні питання культури, освіти та виховання»*. 2013. Вип. 47. С. 110–113.
4. Козирев М.П. Комунікативні бар'єри спілкування та шляхи їх подолання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 201–210.
5. Массанов А.В. Психологічні бар'єри в самовизначенні особистості. Одеса: Вид. М. Черкасов., 2010. 371 с.
6. Пасічник О.О. До питання підвищення іншомовної компетентності студентів немовних спеціальностей: бар'єри та шляхи їх подолання. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 66. С. 375–379.
7. Самойленко Е. В. Теоретические аспекты реализации «внутренних резервов» студентов при обучении иностранным языкам: Материалы Международной Интернет-конференции: Преподаватель высшей школы в 21 веке. URL: <http://www.t.21.rgups.ru/s2.php>
8. Щербань І.Ю. Подолання комунікативних бар'єрів на заняттях з іноземної мови. URL: <http://dSPACE.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/719>

Ivaniha O. Nonlinguistic specialties students' psychological barriers that arise during English classes and some ways of overcoming them

The article is devoted to the review of the main psychological barriers that arise during the study of English with nonlinguistic specialties students and possible ways of overcoming them. The main approaches to the definition of psychological barriers are given: 1) an external obstacle which do not let a person be adopted to new environmental factors; 2) an internal obstacle of the psychological nature that interferes with the successful performance of certain activities. It is established that psychological barriers may also arise due to the negative attitude or discrepancy of the interests of students to the requirements of the situation. The basic components of psychological barriers (experiences related to the motivation for learning activities, assessment, achievement of the goal of educational activity, emotional reactions to the situation of achievement of the goal) are determined. The main psychological barriers that arise during the study of a foreign language (informational, linguistic, evaluation, intercultural) are presented. It is established that information barriers consist of inappropriate level of educational material and inconsistency of studying materials to the language level of students, illogical construction of course content or information overload. The language barrier arises from the previous negative experience of studying a foreign language, when a student was unable to achieve the goal set by the teacher. The assessment barrier arises when the student believes that the teacher underestimates student's grades compared to the group mates. An intercultural barrier arises when communicating with representatives of other cultures. The ways of overcoming psychological barriers (creation of positive motivation for language learning, creation of a friendly atmosphere during English classes, explanation of assessment criteria and analysis of students' mistakes, organization of meetings with native speakers) are suggested.

Key words: *students, English, psychological barriers, positive motivation, assessment.*